

NORGES INDSKRIFTER

MED DE ÆLDRE RUNER.

UDGIVNE

FOR

DET NORSKE HISTORISKE KILDESKRIFTFOND

VED

SOPHUS BUGGE.

I.

CHRISTIANIA.

A. W. BRØGGERS BOGTRYKKERI.

1891—1903.

Sjette Bog.

Goternes Forbindelser med Armenierne. Runefølgens Oprindelse ¹⁾.

Kapitel I.

Jeg skal nu søge at forklare, hvorledes det historisk er muligt, at Goterne har dannet Navne paa de gotiske Runer ved Omtydning af Bogstavnavne, som vi gjenfinder som Navne paa armeniske og georgiske Bogstaver.

Jeg har allerede S. 131 ff. sagt, at Goterne maa have lært at kjende de fremmede Bogstavnavne under de samme historiske Forhold, hvorunder de færedes sammen med lilleasiatiske Folk, som de Forhold, der forklarer, at armeniske Ord forekommer i Ulfilas Bibeloversættelse.

Disse armeniske Ord henviser os til Goternes Tog til Lilleasien i 267, paa hvilket Goterne ligeledes, som jeg i det foregaaende har søgt at vise, kom i Forbindelse med kristne Galater.

Vi har al Grund til at tro, at Philostorgios's Beretning om dette Tog er historisk paalidelig ²⁾, da han selv var Kappadokier. Endnu paa Ulfilas Tid opretholdtes en livlig Forbindelse mellem de kristne blandt Goterne ved Donau og den kappadokiske Kirke. Ved Slutningen af 4de Aarh. fandtes i Kaisareia Dokumenter om Løskjøbning af kristne Kappadokier, som omkring Aar 267 var blevne fangne af Goterne. Basilios den store (omkring 373) havde endnu speciellere Underretning om en saadan Fanges Liv. De Acta (til 12te April), som er bevarede om den hellige Saba's († 372) Martyrium, meddeler os et Brev fra Menigheden i Gothien til Menigheden i Kappadokien.

Beretningen om, at Ulfila nedstammede fra Kappadokier, støttes ogsaa derved, at Ulfilas Medhjælper og Efterfølger Biskop Selenas ifølge Sokrates var Goter paa fædrene Side, men paa mødrene Side Frygier og nedstammede fra røvede Kristne.

1) [Til denne Bog har Forfatteren kun efterladt sig enkelte temmelig spredte Optegnelser. Jfr. Udgiverens Fortale.]

2) Jfr. Bernhardt, Vulfila S. IX f.

Paa den Tid, da Goterne gjorde sit Tog til Lilleasien, talte de kappadokiske Kristne for største Delen vistnok Græsk. Men vi tør antage, at Græsk paa denne Tid ikke var det eneste Sprog, som taltes der. Nu er Armeniere spredte i dette Landskab. De taler nu en armenisk Dialekt, som er stærkt paavirket af Tyrkisk. Ogsaa ved Halys's midtre Løb, altsaa ikke langt fra Parnassos og Sadagolthina, findes nu Armeniere, f. Eks. i Newschehr og Ürgüb. Mange armeniske Pilegrimme besøger Tatlar, hvor der er Klippekamre, som under Kristenforfølgelsen var beboede af Kristne.

I alle de græske Dialekter, som nu tales i Kappadokien, findes armeniske Elementer, saaledes som vi ser af Karolides's Meddelelser hos Lagarde »Neugriechisches aus Kleinasien«. Disse Elementer forudsætter tildels et ældgammelt armenisk Grundlag. Dette ser man af Ord som *πλεβρό* eller *πλευρό* »Kilde« (armen. *atbeur*, gr. *φρέαρ*, Tomaschek), *μαρούκια* »Kinnbacken« (armen. *mauruk* »Skjæg«, lit. *smakrù* »das Kinn«) og andre Ord, som forekommer i Farasch og andensteds i Kappadokien.

Jeg tror derfor at turde antage, at der i 3dje og 4de Aarh. ved Siden af Græsk taltes Armenisk i Kappadokien, særlig i Omegnen af Parnassos.

At nogle af de kristne Fanger, som Goterne gjorde paa sit Tog til Lilleasien i 267, talte Armenisk, kunde tildels ogsaa have sin Grund deri, at der paa denne Tid opholdt sig i Kappadokien Flygtninger fra det egentlige Armenien.

I 226 blev den sidste Arsakide styrtet og Sasanidernes Herredømme oprettet i Persien. De armeniske Fyrster var i Slægt med de detroniserede Arsakider og var derfor de sasanidiske Kongers Dødsfiender. Allerede 238 blev den armeniske Konge Chosrov myrdet paa Persernes Anstiftelse. Derefter besatte Perserne Landet og vilde paatvinge Armenien Mazdaismen. 261 fik Armenien igjen sin Frihed, efterat Odainathos af Palmyra havde seiret over Perserne.

Mange af de armeniske Prinser og Stormænd flygtede under den persiske Okkupation til det romerske Rige. En af disse var Armeniens senere Apostel Gregor Lysbringeren. Han faar græsk og kristelig Opdragelse i Kaisareia i Kappadokien. Efter det armeniske Riges Gjenerobring og Reorganisation bliver Kristendommen Statsreligion omkring 280, hvorved Gregor optræder som en af Kongens ivrigste Hjælpere. Han bliver viet til Katholikos i Kaisareia, og den armeniske Kirke staar i sin første Tid i nær Forbindelse med Kaisareia. Gregor prædiker i Armenien i Landets eget Sprog. Kaisareia var i 3dje Aarh. et navnkundigt og anseet Kirkesæde.

Efter dette synes det ikke urimeligt, at Goterne paa sit Tog til Lilleasien 267, da de kom til Kappadokien, kan i eller ved Kaisareia have blandt andre kristne Fanger ogsaa ført med sig høiættede kristne Armeniere, der omtrent samtidig med Gregor var flygtet fra Armenien og som i Kaisareia havde ligesom han tilegnet sig Kristendommen og græsk Dannelse, altsaa ogsaa Kjendskab til græsk Skrift.

Dette Goternes Tog til Lilleasien 267 og deres Forbindelse med Armenisk talende kristne Fanger faar ogsaa Betydning for Runeskriftens Historie.